

שלב חדש בעיצוב יחסי הכוחות והמהלכים בסוריה – משמעויות לישראל

אל"מ (מיל.) יאיר פרוימוביץ

פברואר 2018

עיקרי המסמך

ההסלמה בחזית הצפון בסוף השבוע האחרון (10 פברואר 2018) היוותה שיא חריג ברצף התקיפות של יעדים בסוריה אשר יוחסו לישראל. האירוע התרחש כשבועיים בלבד לאחר פגישת ראש הממשלה נתניהו עם הנשיא פוטין בה נדונו האילוצים והאיזמים על ישראל בחזית סוריה. ישראל, סוריה ואף לבנון הבהירו בראשית פברואר 2018, לאחר פגישת נתניהו - פוטין, את כוונתם לשמור על היציבות בזירה האזורית וחוסר רצונם בהידרדרות לעימות מזויין רחב היקף. ישראל המשיכה והזהירה לאחרונה כי, לא תהסס להמשיך ולפגוע באופן נקודתי באינטרסים איראניים המהווים בסיס לאיום עתידי עליה.

על פי המסתמן, איראן היא שיזמה את המועד והשיטה לשינוי כללי המשחק בזירה הסורית, ואילצה את כל השחקנים להציב בגלוי את כליהם על לוח השחמט. בפעולה זו הבהירה איראן לישראל ולרוסיה כי התיאומים הביטחוניים ביניהן לא יהוו רשת ביטחון להמשך תקיפות של אינטרסים שלה בזירה הסורית – לבנונית. אין לשלול כי המהלך האיראני נועד לייצר פרובוקציה שתגרור תגובה ישראלית קשה, ואשר תאלץ את בשאר אל אסד לפנות אליה ולבקש את הגדלת הנוכחות הצבאית שלה בארצו. מבחינות רבות זוהי פתיחתו של שלב חדש, גלוי, בעיצוב יחסי הכוחות והמהלכים בזירה האזורית ובסוריה הממתינה לשיקום.

אמנם, יש בתגובה הסורית העזה במהלך תקיפות חיל האוויר ונפילת מטוס ה-F-16, כדי להזקיף את קומת המשטר. אולם, הפגיעה בנכסים צבאיים חשובים המהווים חלק ממעטפת הגנת המשטר, המחישה את מחיר ההפסד אותו עלולה סוריה לשלם אם תמשיך ותסייע למדיניות הצבאית האיראנית נגד ישראל בשטחה.

ככל הידוע, הכוחות הרוסיים בסוריה לא עשו דבר על מנת לשבש את התקיפה הישראלית. חוסר התגובה אשר אפיין את רוסיה במהלך התקיפות האחרונות נגד אינטרסים איראניים בסוריה, היה אמור לרעום באזניהן של סוריה ואיראן, והיווה אמירה ברורה כי רוסיה מבינה את הצורך הישראלי, תוך שהיא מסמנת לאיראן את הגבולות לשאיפות ההתבססות שלה בסוריה. רוסיה אמנם הצליחה להציל את משטר אל אסד ולנצל את

מעמדה על מנת להטיל עוגן בים התיכון, אולם היא חסרה את המשאבים הדרושים לפתרון המשבר הכלכלי ולשיקום הרס התשתיות בסוריה. לשם כך היא תאלץ לשתף פעולה עם איראן.

הנוכחות הרוסית בסוריה היוותה בשנים האחרונות אילוץ משמעותי על הפעלת הכוח האווירי והימי של ישראל אשר איזנה אותו באמצעות מנגנוני תיאום טקטיים ואסטרטגיים למניעת התנגשות עימה. בכך, התאפשר לישראל חופש פעולה יחסי במסגרת מבוקרת ומוכרת של כללי משחק שנקבעו בין המדינות. הבטחת השקט והביטחון בזירה הסורית - לבנונית היא אינטרס ישראלי מובהק. אולם, לשקט ולהימנעות ממעורבות גלויה באירועים בסוריה בה נקטה ישראל עד כה מסתמן גם מחיר. ככל שתמשך היציבות היחסית בסוריה, הרי שהגורמים השונים יוכלו לבסס את השפעתם ובניין כוחם ללא הפרעה.

האינטרסים האסטרטגיים הישראליים ואלו האיראניים מנוגדים ומצויים על נתיב המוביל להתנגשות. בתנאי השקט והיציבות שעשויים להיווצר, ספק אם ישראל תוכל למנוע לחלוטין את המשך התבססותה של איראן בסוריה, וככל שינקוף הזמן אפשר שזו תעמיק ותרחב. לפיכך, ראשית על ישראל לפעול ככל שתוכל להשפיע על קצב והיקף ההתבססות האיראנית בסוריה. סכנת ההידרדרות לעימות נרחב בתרחיש כזה תהיה יותר גדולה מבעבר, וברור שישראל תעדיף שלא להיגרר אליו במועד שאינו נוח לה. על ישראל יהיה, לפיכך, לתמרן בזהירות רבה בין שמירה על אינטרסיה בזירה לבין הידרדרות בלתי מבוקרת.

האילוץ על ישראל יגבר כאשר יעדי הסיכול לא יתאמו לאסטרטגיה הרוסית שאף הם יתפתחו עם חלוף הזמן. יהיה עליה להחליט האם היא תפעיל כוח למרות אי הסכמה רוסית וכיצד, והאם פעולה כזו טומנת בחובה סיכון לחיכוך ממשי עם הכוחות הצבאיים הרוסיים בזירה.

ניתוח כלל המשתנים מסמן את המיקוד בסוריה, גם בהנהגתו של בשאר אל אסד, כבעל פוטנציאל לתמורה חיובית במאמצים לריסון של העמקת ההתבססות האיראנית בסוריה. סוריה של אל אסד היא גורם עליו למימד הזמן תהיה השפעה חיובית מבחינתה של ישראל. ככל שיחלוף הזמן המשטר הסורי יתייצב ויצבור נכסים שאבדנם או היפגעותם יהיו בלתי נסבלים מבחינתו. כך, לכשתידרש ישראל לסכל איום איראני במרחב הסורי יהיה עליה לבצע גם תחזוקה מדודה ושקולה של לחץ צבאי תקיף על נכסי המשטר הסורי. זאת, על מנת להביא את המשטר הסורי לכלל הבנה כי למרות החוב הגדול שהוא חב לאיראן הרי שהתשלום גבוה מכפי שהוא מוכן לשלם. על הלחץ הישראלי נגד נכסי המשטר הסורי ומנגנוני האבטחה שלו להיות מגוון ולכלול כלים צבאיים ומדיניים אשר יאפשרו למתוח את משך היציבות בזירה ככל הניתן, לצד התכוננות לעימות נרחב אשר ממשיך להעיב על עתיד האזור.

ההסלמה בחזית הצפון בסוף השבוע האחרון (10 פברואר 2018) היוותה שיא חריג ברצף התקיפות של יעדים בסוריה אשר יוחסו לישראל. האירועים כללו חדירה לשטח ישראל והפלתו של כלי טייס בלתי מאויש (כטב"מ) איראני (מדגם Saegheh) שהמריא מהבסיס האווירי T-4 בו מתקיימת נוכחות של כוחות איראניים ורוסיים, תקיפה גלויה של אתר השיגור האיראני על ידי מטוסי חיל האוויר, ירי מאסיבי של טילי נ"מ על ידי יחידות ההגנה הסוריות שהביאו בסופו של דבר לנפילת מטוס F-16i בישראל. בהמשך היום, ישראל ביצעה תקיפה רחבת היקף נגד מערך ההגנה האווירית הסורי ומטרות איראניות בסוריה.

האירוע התרחש כשבועיים בלבד לאחר פגישת ראש הממשלה נתניהו עם הנשיא פוטין בה נדונו האילוצים והאיזמים על ישראל בחזית סוריה. לאחריה, בוצעה תקיפת מתקן מחקר סורי ואתר לאחסנת טילים המיועדים להעברה לחזבאללה, ממערב לדמשק. ישראל, סוריה ואף לבנון הבהירו בראשית פברואר 2018, לאחר פגישת נתניהו - פוטין, את כוונתם לשמור על היציבות בזירה האזורית וחוסר רצונם בהידרדרות לעימות מזוין רחב היקף.

אזהרות ישראל שהתגברו לאחרונה כי, לא תהסס להמשיך ולפגוע באופן נקודתי באינטרסים איראניים המהווים בסיס לאיום עתידי עליה לא הביאו לשינוי המדיניות האיראנית והסורית. איראן מצידה בחרה, יתכן במסגרת אירועי יום השנה ה-39 למהפכה, להטיס בעצמה את הכטב"מ אל תוך שטח ישראל במסגרת מאמצייה לבסס את השפעתה הצבאית בסוריה. בפעולה זו הבהירה איראן לישראל ולרוסיה כי התיאומים הביטחוניים בין שתי המדינות לא יהוו רשת ביטחון להמשך תקיפות של אינטרסים שלה בזירה הסורית – לבנונית. לא ניתן להעריך בשלב הזה האם איראן לקחה בחשבון תגובה ישראלית כה חריפה.

סוריה, המכירה בחוב שהיא חבה לרוסיה, לאיראן וחזבאללה אשר איפשרו למשטר בשאר אל אסד לשמור על שלטונו בשנות הלחימה ולשקמו, ביצעה ירי טילים מאסיבי נגד מטוסי חיל האוויר התוקפים. בין אם הייתה זו החלטה סורית יזומה לבצע את ירי הנ"מ המאסיבי שמטרתו הפגנת נחישות, ובין אם היה זה מענה לבקשה, תיאום או הנחיה איראנית, הרי שההתנהגות הסורית הדגישה את ביטחונה העצמי הגובר לפעול בתקיפות נגד מטוסי חיל האוויר (ולא רק ניסיונות סיכול של חימוש מונחה כבעבר) ואף נכונות לשלם מחיר כבד בשל כך. ירי טיל ה-SA5 במרץ 2017 לעבר מטוסי חיל האוויר בעיקבות תקיפה בצפון סוריה היה עד כה אירוע יחיד מסוגו.

ככל הידוע, הכוחות הרוסיים בסוריה לא עשו דבר על מנת לשבש את התקיפה הישראלית. בנוסף, אין עדות כי הם העבירו מודיעין מקדים ממקורות ההגנה האווירית שלהם בסוריה לידיעת הסורים או האיראנים בדבר התקיפה הצפויה. חוסר התגובה אשר אפיין את רוסיה במהלך התקיפות האחרונות נגד אינטרסים איראניים בסוריה, היווה אמירה ברורה כי רוסיה מבינה את הצורך הישראלי, תוך שהיא מסמנת לאיראן את הגבולות לשאיפות ההתבססות שלה בסוריה. בעקבות אירועי ה-10 פברואר הסתפקה מוסקבה בתגובה מתונה, ודוברים רוסיים קראו "לכל הצדדים" להפעיל ריסון ולהימנע מהחרפת המצב, לכבד את ריבונותה ושלמותה הטריטוריאלית של סוריה ושל מדינות אחרות באזור.

במשך השנים הארוכות של מלחמת האזרחים הסורית ישראל נמנעה מלהתערב בה. יחד עם זאת יוחסו לה תקיפות מהאוויר נגד שיירות איראניות שהעבירו אמצעי לחימה לחיזבאללה, תקיפת בסיסים איראנים בסוריה ותקיפת מתקנים ביטחוניים סורים, בדרך כלל מבלי שנטלה להן אחריות. ישראל הבהירה לאורך הזמן כי לא תהסס לפגוע באופן נקודתי באינטרסים איראניים המהווים בסיס לאיום עתידי עליה. באירועי ה-10 פברואר ישראל פעלה באופן נרחב וגלוי נגד תשתיות איראניות ומערך ההגנה האווירית הסורי המהווה רכיב מרכזי במערכת הגנת משטרו של אסד. דובר צה"ל אמר כי "הוסרה המסכה האיראנית לניצול סוריה כשדה פעולה נגד ישראל. האיראנים והסורים משחקים באש. פנינו אינם להסלמה אבל נגבה מהם מחיר כבד".

המשמעויות

אירועי תחילת פברואר 2018 התרחשו סמוך לסיום הפרק העיקרי בלחימה הפנימית המתמשכת בסוריה שהביא הישגים לקואליציה הסורית – איראנית - רוסית ונפילת המדינה האסלאמית. על פי המסתמן, איראן היא שיזמה את המועד והשיטה לשינוי כללי המשחק בזירה הסורית ואילצה את כל השחקנים להציב בגלוי את כליהם על לוח השחמט. חילופי המהלומות התקשורתיות אשר חיפו עד כה על מהלכים עמומים, הפכו לעימות גלוי וברור. מבחינות רבות זוהי פתיחתו של שלב חדש בעיצוב יחסי הכוחות והמהלכים בזירה האזורית ובסוריה הממתינה לשיקום.

סוריה

עתה, כשהעימות הפנימי בסוריה דועך בעוד פיסות בשולי הטריטוריה הסורית עוד ממשיכות לדמם, לבשאר אלסד ברור כי כשם שההישגים בלחימה נשענו על כידוני איראן, חיזבאללה ורוסיה, הרי שגם שיקום ההרס העצום בעקבותיה ישען על תמיכה איראנית, בעיקר, ובתמיכה רוסית. על אלסד הנתון בסד הכרת תודה לשלושת הגורמים הללו יהיה לתמרן בזהירות בסבך האינטרסים המנוגדים של ידידותיו. על אף תלותו בנוכחות הכלכלית והצבאית האיראנית על מנת לשקם את הריסות המלחמה, לבסס את אחיזתו בשטחים שהשתלט עליהם ולאזן את האיום מצידה של ישראל, נהיר אלסד כי נוכחות זו אינה רק גורם מייצב בזירה. ניגוד האינטרסים הזהיר בין איראן לרוסיה עלול להתחדד ולפגוע בקצב ובהיקף השיקום של סוריה. מעבר לכך, הסיכון בפוטנציאל העימות בין ישראל לחיזבאללה בלבנון העלול להתרחב לעימות ישראלי – איראני בשטח סוריה אמור להטריד אותו מאד.

חוסר התגובה המבצעית הרוסית גם במהלך האירוע האחרון אמור לרעום באזניו של הנשיא הסורי. אמנם יש בתגובה הסורית העזה במהלך תקיפות חיל האוויר ונפילת מטוס ה-F-16, כדי להזקיף את קומת המשטר, גם אם לא החליטה עליה בעצמה. אולם, הפגיעה הישראלית בנכסים צבאיים חשובים המהווים חלק ממעטפת הגנת המשטר, המחישה את מחיר ההפסד אותו עלולה סוריה לשלם אם תמשיך ותסייע למדיניות הצבאית האיראנית נגד ישראל בשטחה.

איראן

איראן רואה חשיבות אסטרטגית פוליטית ותרבותית בעיצוב המציאות העתידית בסוריה. זאת, על מנת לממש את שאיפתה האסטרטגית לקיים רצף טריטוריאלי ומרחב השפעה שימתח מאיראן לים התיכון, ולתמוך בחיזבאללה להגברת האיום וההרתעה כלפי ישראל. איראן יודעת כי היא נתפסת גם על ידי הקהילה הבינלאומית כגורם שסייע בשיקום וכינון הסדר עתידי בסוריה. אירועי ה-10 פברואר היוו מעין "בלון הניסוי" לזירה עוד בטרם הספיקה איראן להעמיק את נוכחותה הצבאית בסוריה. איראן מודעת למגבלה שמטילה רוסיה על שאיפותיה האסטרטגיות באזור, ואינה יכולה להתעלם מחוסר התגובה הרוסי באירוע זה כבאירועים קודמים.

כוונת הממשל בארה"ב להותיר כוח צבאי אמריקאי בצפון מזרח סוריה מעוררת אצלה דאגה ומאיימת על שאיפותיה בזירה. לפיכך, אין לשלול כי המהלך האיראני נועד לייצר פרובוקציה שתגרור תגובה ישראלית קשה אשר תאלץ את בשאר אלסד לפנות אליה ולבקש את הגדלת הנוכחות הצבאית בארצו, בעוד רוסיה מגבילה את השקעתה ומתואמת עם ישראל. אולם, גם איראן זקוקה לזמן, ליציבות ולשקט על מנת להקים בסוריה מערך של טילים, מתקנים, בסיסי צבא ומחסני תחמושת אשר יאפשרו איום ממשי קרוב על ישראל.

חזבאללה

ארגון חזבאללה נערך לקראת הדרישה לפנות את אלפי הלוחמים שלחמו בסוריה כחלק מהסדר הנרקם עם סיום הלחימה. חזבאללה ספג אמנם אבדות רבות בלחימה אולם גם להכרה ביכולותיו. חזבאללה, רכש ניסיון מבצעי רב מאד בלחימה בסוריה, שיפור בטכניקות קרביות (כהפעלה של מסגרות גדולות בהתקפה בשטח בנוי ושטח הררי), בהפעלת מודיעין ולחימה בשיתוף פעולה עם כוחות רוסיה וסוריה. לוחמי חזבאללה אשר יחזרו ללבנון יביאו עימם את הניסיון הקרבי שרכשו ויעלו את פוטנציאל הסיכון לישראל לקראת העימות הבא בלבנון.

רוסיה

מעורבותה הצבאית הישירה של רוסיה בלחימה בסוריה, אשר החלה בסתיו 2015 במבצעי הפעלת אש-מנגד (מן האוויר והים) והעמיקה עד סוף 2017 לכלל תכנון והובלת מבצעים צבאיים על הקרקע. בכך, הצילה למעשה את משטרו של בשאר אל אסד מאבדן שלטונו, וסייעה לו להשיב את השליטה על לפחות כמחצית משטחה המקורי של המדינה. פעולה זו ביססה את מעמדה הגיאופוליטי של רוסיה כמעצמה גלובלית, שחזרה את בסיס הנוכחות שלה בים התיכון, ושימשה להפגנת כוח מול ארה"ב. מעבר לכך, היא אפשרה הזדמנות לרכישת ניסיון מבצעי למפקדיה, לכוחותיה המזויינים לחשוף את מערכות הנשק שלה לשדה הקרב, ולהשתמש בעימות הפנימי הסורי כמעבדת קרב לבחינתן.

רוסיה אמנם הצליחה להטיל עוגן בים התיכון ותפעל על מנת לשמרו, אולם היא חסרה את המשאבים הדרושים לפתרון המשבר הכלכלי ולשיקום הרס התשתיות בסוריה. השאיפה האיראנית להעמיק את מעורבותה בסוריה מאתגרת את האסטרטגיה הרוסית המעדיפה להשפיע לבדה בסוריה בטווח הארוך, אולם היא תאלץ לשתף פעולה עם איראן בכל הקשור בשיקומה של סוריה. גם רוסיה מעוניינת בהשגת יציבות בסוריה ובאזור על מנת שזו תהווה בסיס להמשך הרחבת השפעתה האזורית. יחד עם זאת, רוסיה אפשרה בשנים האחרונות את התקיפות שיוחסו לישראל נגד אינטרסים איראניים וסוריים כל עוד אלו לא איימו לערער את קיומו של משטר אלאסד. רוסיה בוודאי נהנית מהעובדה שתקיפות אלו מהוות כלי נוסף לריסון שאיפותיה של איראן בסוריה. אולם, היא אינה מעוניינת שתקיפות מעין אלו יביאו להידרדרות לכלל עימות רחב בלבנון או בשטח סוריה אשר עלול לסכן את האינטרסים הרחבים שלה באזור. האירוע האחרון המחיש את פוטנציאל הנפיצות העלולה להתפתח מהתנגשות יחידה.

ישראל

ישראל בטאה בשנים האחרונות בתקיפות את עמדותיה המתנגדות להתבססות איראן בסוריה ולהעברת אמל"ח מתקדם מאיראן לחזבאללה, ונהנתה מכסות העמימות בכל הקשור לתקיפות שנועדו לפגוע במשלוחי נשק מאיראן לחזבאללה וכדי למנוע מאיראן וחזבאללה להתבסס בשטחי סוריה ובגולן הסורי בפרט. ישראל לא תמכה בבירור במי מהצדדים במאבק על עתיד סוריה, הגיבה באורח נקודתי על ירי ספוראדי ברמת הגולן, לא הציעה כל פתרון לפליטים סורים, אולם אפשרה כניסת אזרחים סורים לתחומה מטעמים הומניטריים.

הנוכחות הרוסית בסוריה היוותה בשנים האחרונות אילוץ משמעותי על הפעלת הכוח האווירי והימי של ישראל אשר איזנה אותו באמצעות מנגנוני תיאום טקטיים ואסטרטגיים למניעת התנגשות עימה. בכך, התאפשר לישראל חופש פעולה יחסי במסגרת מבוקרת ומוכרת של כללי משחק שנקבעו בין המדינות. שימור ההבנות המבצעיות עם רוסיה בכל הקשור להפעלת הכוח האווירי והימי לאיסוף מודיעין ולסיכול איומים ביטחוניים כפי שיתפסו על ידי ישראל בזירה הסורית – לבנונית חיוני לשתי המדינות. אולם, פגיעה קשה בנכסים החיוניים למשטרו של בשאר אל אסד או הידרדרות אשר תאיים על עצם קיומו, עלולים לשנות את האינטרס הרוסי לרעת ישראל ולהוביל להטלת הגבלות ממשיות על חופש הפעלת הכוח הצבאי ממנו נהנתה עד כה. בהקשר זה אפשר לראות את הפרסומים אודות תחילת הקמתו של מערך טילים מדויקים ארוכי טווח בצה"ל, אשר יתכן כי מרמז על הפנמה בישראל שהפעלה נרחבת של כוחות אוויר וים בנוכחות צבאית רוסית בלתי אוהדת איננה תרחיש בלתי אפשרי.

האינטרסים הישראליים בזירה הצפונית

מגרש המשחקים בסוריה הינו מארג סבוך של אינטרסים מנוגדים של כלל השחקנים בזירה. כך:

- סוריה – מבקשת להתמקד בשיקום ההרס וכוחות הביטחון, מבינה כי עליה לשלם את מחיר התמיכה של איראן ורוסיה, אולם אינה מעוניינת כי הנוכחות האיראנית תגרור אותה לעימות שיסכן את ההישגים שהושגו בעמל רב.
- רוסיה – מבקשת לבסס את נוכחותה בסוריה ותלויה בסיוע האיראני לשיקום סוריה אולם מבקשת להגביל את חופש הפעולה האיראני בזירה.
- איראן - מבקשת להעמיק את השפעתה בסוריה ולקדם את ההרתעה נגד ישראל, אולם תלויה בנכונות הסורית לארח אותה ואינה מעוניינת להידרדר לעימות רחב בשלב הנוכחי.
- ישראל – מעוניינת בשמירת הציבות האזוריות ותיאום הפעילות הצבאית עם רוסיה, אולם מבינה כי פוטנציאל ההידרדרות לעימות גדול ומוגבל על ידי הנוכחות הצבאית הרוסית.

הבטחת השקט והביטחון בזירה הסורית - לבנונית היא אינטרס ישראלי מובהק. אולם, לשקט ולהימנעות ממעורבות גלויה באירועים בסוריה בה נקטה ישראל עד כה מסתמן גם מחיר. ככל שתמשך הציבות היחסית בסוריה, הרי שהגורמים השונים יוכלו לבסס את השפעתם ובניין כוחם ללא הפרעה: סוריה – בשיקום הצבא, מוסדות השלטון וניהול הטיפול בהרס העצום שנגרם למדינה; רוסיה – בשימור הישגיה והרחבתם, לצד סיוע לשיקום כוחות הביטחון הסוריים; ואיראן – בהעצמת נוכחותה הכלכלית והצבאית בזירה. תהליך התעצמות מורכב כזה אינו מתאים לאינטרס הישראלי המתנגד לנוכחות של כוחות איראניים וחיזבאללה ברמת הגולן, או בשינוי איכותי במערך הטילים של חיזבאללה.

בתנאי השקט והציבות שעשויים להיווצר, ספק אם ישראל תוכל למנוע לחלוטין את המשך התבססותה של איראן בסוריה, וככל שינקוף הזמן אפשר שהפעילות האיראנית תעמיק ותרחב. לפיכך, ראשית על ישראל לפעול ככל שתוכל להשפיע על קצב והיקף ההתבססות האיראנית בסוריה. על ישראל יהיה להתמקד במניעת התבססות כוחות איראניים ראדיקליים או כוחות חיזבאללה, בגבול רמת הגולן העלולים לגרור אותה לתגובות צבאיות ולדרדר את המצב לכלל עימות נרחב בעת שאינה נוחה לה. אם תצליח איראן להקים מפעלים להרכבת טילים מתקדמים ובסיסים צבאיים בשטח הסורי היא תאתגר את ישראל כיצד לסכל את האיום שיטילו עליה. אולם, בעקבות אירועי ה-10 פברואר, חיכוכים פוטנציאליים כבר לא יתרחשו מתחת למעטה עמימות ויאלצו את סוריה איראן ויתכן אפילו במידת מה את רוסיה להגיב בעוצמה אחרת מבעבר. סכנת ההידרדרות לעימות נרחב בתרחיש כזה תהיה יותר גדולה מבעבר, ועל ישראל יהיה לתמרן בזהירות רבה בין שמירה על אינטרסיה בזירה לבין הידרדרות בלתי מבוקרת.

על מנת לשמר יכולת השפעה בזירה על ישראל לשמור על חופש פעולה מבצעי במרחבים הסורי והלבנוני לאיסוף מודיעין להפעלת הכוח האווירי והימי על מנת לאפשר סיכול איומים ביטחוניים כפי שיתפסו על ידה. לצורך זה עליה להמשיך לקיים את ההבנות המבצעיות עם רוסיה בכל הקשור להפעלת כוח צבאי ישראלי המתיישב עם האסטרטגיה הרוסית לרסן את הפעילות האיראנית בסוריה.

על ישראל להמשיך בתיאום האסטרטגי עם ארה"ב אשר משכה ידיה עד כה ממעורבות עמוקה בזירה הסורית. על ישראל לנסות ולרתום את ארה"ב למחויבות לריסון האיום האיראני עליה בסוריה אם דרך פעולה באגפי הזירה, גבול ירדן והגבול העיראקי, ואם בלחץ ישיר על טהרן.

חשוב שישראל תמשיך לקיים קשרי השפעה כלכליים, ביטחוניים והומניטריים עם הקהילות המקומיות ברמת הגולן המעוניינות בכך. יחד עם זאת, ברור כי השפעתם של אלו יהיה מצומצם על התמונה הכוללת.

נקודות להחלטה והמלצות לישראל לפעולה

מימד הזמן – כפי שנותח לעיל רגיעה וציבות באזור לאורך זמן תאפשר לגורמים השונים לבסס את השפעתם ובניין כוחם ללא הפרעה. בהקשר הזה, האינטרסים האסטרטגיים הישראליים ואלו האיראניים מנוגדים ומצויים על נתיב המוביל להתנגשות. נראה כי, בעת הזו איראן אינה מעוניינת בהידרדרות לעימות רחב היקף שכן טרם סיימה לבנות את מערך כוחותיה, והמשטר הסורי המארח אותה נמצא במצב רגיש. גם ישראל מעוניינת להאריך ככל הניתן את פרק זמן ה"שקט"

עד לעימות הבא בחזית הצפון. למימד הזמן, לפיכך, חשיבות מכרעת בניתוח דרכי הפעולה העומדות בפני ישראל. האם להמתין עד שהיו מספיק עדויות לנוכחות מאיימת איראנית או לפעול לשיבוש בניית האיום בכל הזדמנות הנקרת בדרכה של ישראל.

יזמה לעימות או היגררות – מומלץ שישראל תחליט מראש באשר לדרך ולתנאים בה היא תגיע למעורבת בעימות צבאי רחב בזירות הסורית והלבנונית. החלטה זו כרוכה כמובן במימד הזמן והיא דינאמית ומתפתחת לאור צבירת כוחם ונכסיהם של שאר השחקנים בזירה. השיקולים להחלטה במהלך שנת 2018 או בעוד שנה או שנתיים יהיו שונים הואיל והזירה משנה את פניה בקצב מהיר מאד. כך או כך, ברור שישראל תעדיף שלא להיגרר לעימות נרחב במועד שאינו נוח לה.

סיכול איומים וסיכונים מזדמנים – הקשר שבין פעולות סיכול האיומים והסיכונים על ידי ישראל בדרך צבאית לבין הסיכון להידרדרות לעימות רחב היקף ובלתי מבוקר נותח לעיל. לפיכך, יהיה על ישראל לבצע ניהול סיכונים מדוקדק ולבחון כל מהלך כוח אפשרי והסכנה שהוא זה אשר יביא לתפנית בהבלגה הסורית – איראנית – רוסית וידרדר את החזית הצפונית ללחימה.

המשך תיאום מבצעי עם רוסיה ומניעת חיכוך עם כוחותיה – מהלך צבאי נגד יעדים בסוריה, ובהמשך אף בלבנון בנוכחות צבאית רוסית בזירה ימשיך להוות אילוץ על ישראל. כאמור, רוסיה מהווה נכס אסטרטגי הממתן את החיכוך האזורי מחד, והמחייב תיאום אסטרטגי המגביל את הפעילות המבצעית מנגד. האילוץ על ישראל יגבר כאשר יעדי הסיכול לא יתאמו לאסטרטגיה הרוסית שאף הם יתפתחו עם הזמן, ויהיה עליה להחליט האם היא תפעיל כוח למרות אי הסכמה רוסית וכיצד, והאם פעולה כזו טומנת בחובה סיכון לחיכוך ממשי עם הכוחות הצבאיים הרוסיים בזירה.

פיתוח יכולות מבצעיות חדשות – ניתוח פוטנציאל השינוי באילוץ המבצעי שעלולים הכוחות הרוסיים להטיל על הפעלת הכוח הצבאי לסיכול איומים מזדמנים על ישראל, מחייב אותה למצוא פתרונות מבצעיים חילופיים ויצירתיים על מנת לאפשר פעולה בחיכוך נמוך ככל הניתן. לישראל ניסיון רב בהפעלת כוחות בחתימה נמוכה ומעבר לכך, על ישראל לוודא קיומו של סל כלים חשאיים בהם תוכל לעשות שימוש. כפי שצויין לעיל, בישראל כבר התפרסמה הכוונה להקמתו של מערך טילים מדויקים ארוכי טווח בצה"ל שעשוי להוות רכיב בפתרון המבצעי העתידי.

רתימת ארה"ב להשפעה על התהליך האזורי – הממשל האמריקאי הנוכחי כקודמו אינו ממהר לדחוף את ידיו ורגליו עמוק לתוך הבוץ הסורי. הנוכחות הצבאית האמריקנית בזירה הסורית היא מינורית בהיקף של מספר מאות חיילי כוחות מיוחדים הפועלים בסמוך לגבול הסורי – עיראקי. למרות זאת, הנוכחות האמריקאית בגבולה המזרחי של סוריה נתפסת על ידי איראן כאיום עליה, וככזה שעלול להשפיע על עיראק לשבש את כוונת האסטרטגית לקיים "גשר יבשתי" בין איראן לסוריה ולים התיכון. על ישראל למנף את הפעילות האמריקאית ואולי אף למצוא דרך למצוא כיוונים יצירתיים לשיתוף פעולה לשיבוש האינטרסים האיראניים. לארה"ב השפעה חיובית בירדן ובאמצעותה ניתן יהיה להסדיר את עתיד הגורמים השליליים בדרום סוריה. מעל כל אלו, כוונתה של ארה"ב להכניס שיפורים בהסכם הגרעין בין הקהילייה הבינלאומית ואיראן חשיבות רבה מאד בהסטת הלחץ הבינלאומי אליה.

סוריה כמנוף לריסון קצב ההתבססות האיראנית בזירה – ניתוח כלל המשתנים מסמן את סוריה גם בהנהגתו של בשאר אלאסד כבעלת פוטנציאל לתמורה חיובית במאמצים לריסון של העמקת ההתבססות האיראנית בסוריה. מבין כלל השחקנים בזירה, דווקא סוריה של אלאסד, השחקן החלש מכולם, היא הגורם עליו למימד הזמן תהיה השפעה חיובית מבחינתה של ישראל. ככל שיחלוף הזמן והמשטר ישוב ויתייצב במדינה, לצד פעולות שיקום ההרס ומנגנוני הביטחון, יצבור משטרו של אלאסד נכסים שאבדנם או היפגעותם יהיו בלתי נסבלים מבחינתו. התגובה הישראלית התקיפה ורחבת היקף ב-10 פברואר המחיישה לבשאר אלאסד את מחיר ההפסד אותו הוא עלול להמשיך ולשלם בגין מתן האפשרות לאיראן לעשות בשטח מדינתו כבשלה נגד ישראל. לפיכך, לכשתירש ישראל לסכל איום איראני במרחב הסורי יהיה עליה לבצע גם תחזוקה מדודה ושקולה של לחץ צבאי תקיף על נכסי המשטר הסורי. לצדם, רתימת רוסיה לתהליך והעברה של מסרים ברורים לסוריה, עשויים להביא את המשטר הסורי לכלל החלטה כי למרות החוב הגדול שהוא חב לאיראן הרי שהתשלום גבוה מכפי שהוא מוכן לשלם. על הלחץ הישראלי נגד נכסי המשטר הסורי ומנגנוני האבטחה שלו להיות מגוון ולכלול כלים צבאיים ומדיניים אשר יאפשרו למתוח את משך היציבות בזירה לצד התכוננות לעימות נרחב אשר ממשיך להעיב על עתיד האזור.